

**IŠEIVIŲ PAMAŠTYMAI APIE VALSTYBĘ 1990 – 1991 M.
„METMENYSE“ IR „AKIRAČIUOSE“**

1990 metais kovo 11 d. Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai paskelbus Lietuvos atkūrimo aktą, Vytauto Gedrimo žodžiais tariant, „...lietuviai, kur jie begyventų, sutiko tą žinią džiaugsmingai, nes visi tos žinios laukė virš 50 metų. Bet džiaugsmas neilgai truko – prasidėjo iš Sovietų Rusijos pusės ultimatumų, gąsdinimų, provokacinių veiksnių periodas, o aktas neatnešė laukiamų rezultatų, bet davė pradžią ilgam ir komplikuojamam procesui...“¹. Gana greitai buvo suvokta, kad Lietuvos nepriklausomybę apginti ir valstybę kurti teks patiems, neištikint Vakarų pagalbos. Vakarų valstybės gana anksti ir aiškiai pareiškė, kad Šaltojo karo pabaiga joms yra svarbesnė nei Lietuvos nepriklausomybė. Tai buvo pirmasis nepriklausomybę deklaravusios Lietuvos diplomatinis pralaimėjimas, kurio, Z. Rekašiaus nuomone, buvo galima išvengti labiau patyrinėjus Vakarų valstybių nuotaikas Lietuvos atžvilgiu bei įsiklausius į išeivius, įspėjančius „...neturėti per daug iliuzijų dėl Vakarų noro ir pajėgumo palaikyti Lietuvą konfrontacijos su Maskva atveju.“² Apskritai, išeiviai iš dalies tikėjosi tapti tarsi likusių Lietuvoje lietuvių mokytojais, nes priverstinė izoliacija atribojo juos nuo demokratinio pasaulio raidos ir idėjų. Taip pat gana greitai buvo pastebėtas nepasiruošimas įvykiams, specialistų, valstybininkų ir diplomatų trūkumas. Dar 1988 m. T. Venclova pastebėjo, kad „...Sąjūdžiui stinga pragmatizmo, kurį atstoja romantiški ritualiniai gestai<...>, daug kas daroma improvizuojant, ekspromtu, nespėjus ar net nesistengiant parengti konstruktyvių platformų ateičiai.“³

Šio darbo tikslas – apžvelgti, kokią politinę situaciją bei demokratijos sukūrimo perspektyvas Lietuvoje pirmaisiais nepriklausomybės metais matė dalis lietuvių išeivijos. Savo išvargoms paremti naudojausi Tomo Venclovos⁴, Zenono Rekašiaus⁵, Kazio Almeno⁶, Kęstučio Girniaus, Juliaus Šmulksčio⁷ ir kai kurių kitų autorių mintimis, publikuotomis „Metmenų“ bei „Akiračių“ žurnaluose 1990 – 1991 m.

¹ V. Gedrimas, Duobėtas kelias į nepriklausomybę, *Akiračiai*, 1990, Nr. 4 (218), p. 2.

² Z. V. Rekašius, Laisvė iš Vakarų neateis, *Akiračiai*, 1990, Nr. 5 (219), p. 16.

³ T. Venclova, Nepriklausomybė, *Metmenys*, 1990 Nr. 58, p. 7.

⁴ T. Venclova, Nepriklausomybė, *Metmenys*, 1990 Nr. 58, p. 3 – 12.

⁵ Z. V. Rekašius, Laisvė iš Vakarų neateis, *Akiračiai*, 1990, Nr. 5 (219), p. 1, 16.

⁶ K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 8 – 10.

⁷ J. Šmulksštys, Partijos dabartinėje Lietuvoje, *Metmenys*, 1991 Nr. 61, p. 178 – 191.

Nors laisvės buvo laukiama ir dėl jos kovojama, greta tarsi buvo įsitikinimas, kad „...praeis kartų kartos, kol Lietuva vėl bus nepriklausoma.“⁸ Galbūt todėl tiek Sąjūdis, tiek nepriklausomybės paskelbimas bei su tuo susiję įvykiai lietuvius pasaulyje užklupo netikėtai ir nepasirengusius.

1988 m. prasidėjęs Sąjūdis Lietuvoje išeivių tarpe buvo vertinamas įvairiai. „Vieni išeivijoje buvo įsitikinę, kad, sykį pakliuvusi totalitarizmo gniaužtan, visuomenė praranda tolimesnės evoliucijos, bet kokios liberalizacijos galimybę. Kiti galvojo, kad Lietuvos jaunimo smegenys jau tiek perdirbti, kad tik išeivijoje galės juos išmokyti, kas yra laisvė.“⁹ Pirmiausia buvo svarstoma, ar ši iniciatyva kilusi tik iš Maskvos, ar atspindi ir lietuviškąsias nuotaikas. Tomo Venclovos nuomone, Sąjūdžio keliamos idėjos Lietuvoje niekada nebuvo pamirštos, tačiau nustumtos į visuomenės pašamonę. Pasikeitus Maskvos pozicijai, šios „neskelbiamos mintys“ prasiveržė į paviršių. Zenonas Rekašius, Kęstutis Girnius, Rimvydas Glinskis atstovavo kiek atsargesnei pozicijai. Z. Rekašiaus nuomone, pasikeitimai Sovietų Sąjungos komunistų partijos politikoje ir ideologijoje „sudarė galimybę įvairiems sovietų visuomenės sluoksniams siekti įvairių tikslų. Tuo tikslu ir susibūrė įvairūs persitvarkymo rėmimo sąjūdžiai.“¹⁰ K. Girnius pirmiausia pastebėjo ne tiek pačių lietuvių iniciatyvą ar Maskvos poziciją, kiek kitų sovietinių respublikų, pirmiausia estų ir armėnų, veiklos įtaką. „daugeliu kitų atžvilgių estai lietuviams rodė pavyzdį, kaip galima kovoti už tautos teises.“¹¹ R. Glinskio manymu, „...bet kokia nauja politika Sovietų Sąjungoje kyla tik Maskvoje ir tik komunistų partijoje.“¹² Tik Maskvai paskelbus savo naująją politiką, kiekvienas ją suprato savaip, stengdamasis pirmą kartą Sovietų Sąjungoje susidariusią laisvėjimo atmosferą išnaudoti saviems tikslams pasiekti.

Po Nepriklausomybės paskelbimo išeiviai taip pat pritrūko vienybės tarp įvairių organizacijų bei aiškios jų vadovybės pozicijos. Kartu atsirado ir atskalūnų – „tarp pačių vadų buvo ir abejojančių, ar verta ieškoti Nepriklausomos Lietuvos respublikos vyriausybei Vakarų valstybių pripažinimo ir diplomatinių ryšių užmezgimo, nes joje esą per daug komunistų, o ir pati valdžia nesanti jau taip labai demokratiškai sudaryta. Aukščiausios Tarybos rinkimus juk organizavo Maskvos statytiniai, okupacinei kariuomenei dar visiškai laisvai po kraštą šeiminkaujant. Tokį nusiteikimą liudijo net ir kelių Vašingtono „išminčių“ paruošti kažkokie raštai, siūlomi pasirašyti visų trijų Pabaltijo kraštų išeivijų vadams ir įteikti juos JAV Valstybės departamentui, kad šis bent kol kas būtų atsargus ir naujos Lietuvos

⁸ Kovo vienuoliktoji, *Draugas. Mokslas, menas, literatūra*, 1990 kovo mėn. 17 d., Nr. 54 (11), p. 1.

⁹ Išeivijos požiūriai į Persitvarkymo sąjūdį, *Metmenys*, 1988, Nr. 55, p. 163.

¹⁰ Išeivijos požiūriai į Persitvarkymo sąjūdį, *Metmenys*, 1988, Nr. 55, p. 164.

¹¹ Išeivijos požiūriai į Persitvarkymo sąjūdį, *Metmenys*, 1988, Nr. 55, p. 165.

¹² Išeivijos požiūriai į Persitvarkymo sąjūdį, *Metmenys*, 1988, Nr. 55, p. 166.

vyriausybės pripažinti neskubėtų...“¹³ Spėjama, kad tokių iniciatorių tarpe buvo frontininkų iš Vašingtono ir Los Andželo, Čikagoje buvo minima Kojelio pavardė.

Tačiau sąmoningoji išeivijos dalis nepriklausomybės atkūrimo aktą priėmė kaip ilgai lauktą svajonės išsipildymą. T. Venclovos žodžiais, „1990 metų kovo vienuoliktosios deklaracijos nebeįmanoma atšaukti. Gal jos veikimą įmanoma pristabdyti – su didžiulėmis aukomis, negailestingai suardžius dar vienos kartos gyvenimą; bet ir tada imperija po kelerių metų vėl pralaimės, kaip ji pralaimėjo Vengrijoje, Čekoslovakijoje, Lenkijoje, Rytų Vokietijoje. <...> Prieš tai, kas vyksta Lietuvoje šiandien, nublanksta ne tik nepriklausomybės paskelbimas 1918 metais, bet ir sukilimai prieš caro valdžią, ir Durbės, ir Žalgirio mūšiai. Lietuva virto vienu iš esminių laisvės simbolių visiems laikams.“¹⁴ Svarstydami savo vietą Lietuvos atgimime, dauguma išeivių iškėlė sau naują uždavinį – tapti informacijos apie pasaulio pasiekimus perdavėjais, ypač humanitarinių ir visuomenės mokslų srityse, nes dėl cenzūros ir kontaktų su likusiu pasauliu nebuvimo Lietuvos visuomenė negalėjo pažinti Vakarų mokslo pokyčių, galinčių praturtinti atkuriamą valstybę. Iki tol kontaktus su Lietuva daugiau palaikė pavieniai asmenys, nes Z. Rekašiaus nuomone, išeivijoje vyravo stereotipinis požiūris, kad Lietuva buvo pavergta, o jų pareiga – ją išvaduoti. Tačiau nesant realių išvadavimo galimybių, laikytasi okupacijos nepripažinimo taktikos. Tuo tarpu likę Lietuvoje norėjo persitvarkymą išnaudoti tautinės situacijos pagerinimui. „Norėdami išsiveržti iš izoliacijos, skiriančios juos nuo nekomunistinio pasaulio, jie reikalauja teisės respublikai santykiuoti su užsieniu, dalyvauti tarptautinėse organizacijose. O tai reikštų pripažinimą – išeivijoje toli gražu ne visiems priimtina posūkį.“¹⁵

Valstybės nepriklausomybė atkurta, tačiau tai tebuvo pirmasis žingsnis tikrosios laisvės link. Išeivijoje visą laiką buvo svarstoma, kokį kelią pasirinks laisvę atgavusi valstybė. Svarstyti įvairūs modeliai, netgi neatmetant nepriklausomos socialistinės valstybės egzistavimo galimybės. Po kovo 11 – osios tapo akivaizdu, kad Lietuva pasuks demokratijos keliu. Nepaisant to, kad okupacija truko beveik 50 metų, kad „...kita didžiulė valstybė kontroliuoja sienas, kontroliuoja didelę dalį ekonominio gyvenimo, laisvai važinėja tankais po sostinę, siuntinėja desantininkus užimti pastatus ir stato prokurus, kurie privalo paneigti parlamento leidžiamus įstatymus“¹⁶, buvo tikima, kad politinė situacija Lietuvoje normalizuosis ir bus pradėta kurti nauja politinė, ekonominė ir socialinė santvarka. Tačiau demokratijos kūrimo darbas nebus lengvas, nes, anot J. Šmulksčio, „...Lietuvos istorijoje nėra buvę stiprių demokratiškos institucijų ir ilgos demokratinės praktikos. Be nusistovėjusių

¹³ Kaip išeivija padeda Lietuvai?, *Akiračiai*, 1990, Nr. 5 (219), p. 2.

¹⁴ T. Venclova, Nepriklausomybė, *Metmenys*, 1990 Nr. 58, p. 6 – 7.

¹⁵ Išeivijos požiūriai į Persitvarkymo sąjūdį, *Metmenys*, 1988, Nr. 55, p. 180.

¹⁶ K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 8.

demokratių tradicijų, paųiųrų ir praktikos politikoje ir kitose gyvenimo aspektuose kaip ųeimoje, ųvietime, darbe ir t.t., nųra lengva ugdyti naujas institucijas, pagrįstas tolerancija, pasitikųjimu, asmenine atsakomybe, sutarimu dųl pagrindinių tikslų ir priemonių jiems pasiekti.¹⁷ ųia susidurta su tomis paųiomis problemomis kaip ir tarpukario Lietuvoje. XX a. pradųios Lietuvos Respublika buvo pradųta kurti beveik nuo nulio, turint minimalius intelektualinius ir struktųrinius iųteklius, nes unijinių tradicijų, lenkiųskos kultųros ir universalių kosmopolitinių vertybių paveikta istorinų lietuvių aristokratija ių esmųs jau buvo prieųiųska lietuvių politiniam atsiskyrimui ir labiau linko prie vienokios ar kitokios sajungos su Lenkija. Tokia etnopolitinų situacija reiųkų, kad galutinai nutrųko dar nuo Abiejų Tautų Respublikos laikų likusių politinių tradicijų ir politinų kultųros perimamumas bei tųstinumas. Todųl nacionalinųs valstybųs „tųvams“ reikųjo rųpintis nauju turiniu, kuriuo bųtų galima uųpildyti atsiradusį ideologinių vakuumą¹⁸. Ir nors buvo deklaruojamos demokratinųs idųjos, taųiau gana konservatyviai nusiteikusioje visuomenųje pilietinųs demokratijos vertybųs bei principai sunkiai rado sau vietų ir gana greitai buvo ųengta autoritarizmo link. Tai reiųkų, kad demokratinų santvarka 1990 m. nebus atkurta, o turųs bųti sukurta ių naujo, pasiskolinus kitų valstybių modelius ir juos pritaikius vietos ųalygoms. Taip pat visuomenei reikųjo atsikratyti beveik 50 metų „...primestos totalitarinųs santvarkos institucijų, tradicijų, paproųių ir, kas svarbiausia, paųiųrų, mųstymo, psichologijos.“¹⁹

Viena ių svarbesnių besikurianųios demokratijos problemų laikytas įtakingų ir gerai organizuotų partijų nebuvimas. Tik partijos gali garantuoti tiesioginių ryųi tarp pilieųių ir valstybųs bei garantuoti pagrindines ųmogaus laisves ir valdųios atsakomybų prieų valstybųs pilieųius. Nuo 1988 m. nusilpusios Lietuvos Komunistų partijos (LKP) vietoje kųrųsi daug naujų partijų ir organizacijų, taųiau 1990 m. dar nebuvo dviejų ar trijų gerai organizuotų, stiprių partijų su savo frakcijomis parlamente. Tuo metu didesnų įtakų politiniame Lietuvos gyvenime turųjo Sajųdis ir LKP, vųliau pakeitusi pavadinimų į Lietuvos Demokratinų Darbo partijų (LDDP). Naujai besikurianųios partijos buvo vertintos kaip „...daugiau kelių entuziastų susibųrimai, o ne veiksmingi demokratinio proceso partneriai.“²⁰

LDDP ių Komunistų partijos buvo paveldųjusi organizacinų struktųrų, kadrus ir politinų įtakų tose vietovųse, kur ųmonių ekonominis ir socialinis gyvenimas buvo valdanųiosios partijos ir jos pareigųnų įtakojamas ir kur kitos partijos vis dar neturųjo reikalingų priemonių pasiekti platesnius visuomenųs sluoksnius. Nors persitvarkiusi ir

¹⁷ J. ųmulkųstys, Partijos dabartinųje Lietuvoje, *Metmenys*, 1991 Nr. 61, p. 178 – 179.

¹⁸ A. Kasparaviųcius, *Parlamentarizmo ir politinųs kultųros problemos Lietuvoje 1920 – 1926 metais*, www.parlamentostudijos.lt/Nr6/6_Istorija_Kasparavicius.htm

¹⁹ J. ųmulkųstys, Partijos dabartinųje Lietuvoje, *Metmenys*, 1991 Nr. 61, p. 178.

²⁰ Po kovo 11 – sentimentai ir realybų, *Akiraųiai*, 1990, Nr. 7 (221), p. 3.

pakeitusi pavadinimą ši partija dar vis nebuvo pilnai atsikračiusi savo praeities, be to daug kam nepatiko jos pozicija derybose su Maskva (pasisakė už palaipsnių atsiskyrimo nuo SSRS procesą) bei nuomonės neturėjimas pirmosiomis perversmo Rusijoje dienomis. Tačiau LDDP atstovų kategoriškas pasisakymas už demokratiją ir humanistinį socializmą bei pastangos įtikinti visuomenę savo patriotiškumu galėjo užtikrinti jiems svarbią vietą kairiųjų partijų tarpe.²¹

Apskritai, buvusi LKP bent jau dalies išeivių nebuvo vertinama neigiamai, ypač po jos atsiskyrimo nuo SSRS Komunistų partijos. Tad ir jos visiškai sunaikinimas būtų klaida. Manyta, kad ji sunyks pati arba peraugs į kitą partiją (kas ir nutiko), kaip tai jau buvo kai kuriose kitose Rytų Europos šalyse. Tuo metu svarbiausiu tikslu laikytas Lietuvos atstatymas, o lietuviškoje komunistų partijoje buvę gabūs politikai bei valstybininkai neturėjo būti prarasti arba atstumti.²² Tad išeivius stebino staigus priešiškus Komunistų partijai, Z. Rekašius žodžiais tariant, „...tarsi Maskvos nebūtų, tarsi Lietuva neturėtų kitų bėdų, tarsi tautos vienybė jau būtų nebesvarbus ir atgyvenęs reikalas“²³. Netgi pastangose Sąjūdį paversti politine partija taip pat buvo išvelgiama Lietuvos komunistų partijos baimė, nes dėl opozicinių partijų nepopuliarumo, komunistai parlamente buvo gausiausia partija. K. Almenas šioje kovoje išvelgė idealistų ir realistų konfliktą, kuris ateityje tik pagilės. Daugumą Sąjūdžio gretose sudarė idealistai humanitarai, tačiau kartais ta persvara būdavo per didelė arba ja netgi piktnaudžiaujama.²⁴ Šis persiskyrimas ypač galėjo pasimatyti svarstant ekonominius klausimus.

Tuo tarpu centro partijos Lietuvoje dar nebuvo išsikristalizavusios. Aukščiausioje Taryboje centro frakciją sudarė daugiausia socialdemokratai ir nepriklausomi Sąjūdžio atstovai. Šios frakcijos pozicija neoficialiai išreikšta Vilniaus Socialdemokratų Tarybos deklaracijoje, kur pasisakoma prieš dešiniųjų radikalų nekonstruktyvią veiklą ir prieš LDDP, kaip dar nevysiškai patikimą patriotinę organizaciją. Kita centro partija buvo Liberalų Sąjunga. Šios partijos pozicija taip pat turėjo tam tikrą kairiųjų partijos atspalvį. Tačiau abi šios partijos buvo per mažos, kad galėtų konkuruoti su LDDP dėl naujų narių bei rinkėjų paramos²⁵.

Dešiniųjų jėgų pusėje buvo daugiausia partijų. Čia buvo dvi pagrindinės naujos partijos – Nepriklausomybės ir Žaliųjų, trys neseniai atkurtos – Demokratų, Krikščionių

²¹ Ten pat, p. 180.

²² V. Skuodis, Disidentai, Sąjūdis ir dabartinė Lietuva, *Draugas. Mokslas, menas, literatūra*, 1990 kovo mėn. 17 d., Nr. 54 (11), p. 2.

²³ Z. V. Rekašius, Laisvė iš Vakarų neateis, *Akiračiai*, 1990, Nr. 5 (219), p. 16.

²⁴ K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 9.

²⁵ J. Šmulktys, Partijos dabartinėje Lietuvoje, *Metmenys*, 1991 Nr. 61, p. 181 – 182.

demokratų ir Tautininkų bei daug mažesnių partijų, kurios atsirasdavo ir išnykdavo, nepadariusios didesnės įtakos įvykių raidai. Šių partijų programose daugiausia dėmesio skirta antikomunizmui, demokratijos puoselėjimui bei greitiems ekonominiams pokyčiams šalyje. Krikščionys demokratai turėjo didžiausią potencialą pasidaryti vadovaujančia koalicijos partija su visame krašte nuolat funkcionuojančia organizacija. Bet šis potencialas dar nebuvo pilnai realizuotas ir partijos plitimas vyko gana lėtai. Kita svarbi atkurta dešiniųjų partija buvo tautininkų sąjunga, turėjusi galimybę konkuruoti su krikščionimis demokratais, tačiau ir jų veikla buvo be didesnių politinių ar organizacinių laimėjimų²⁶.

Sąjūdis nebuvo politinė partija, tačiau taip pat atstovavo dešiniąsias jėgas. Nors iš visų dešiniųjų grupių jis Lietuvoje vis dar turėjo daugiausia įtakos ir geriausią organizacinę struktūrą, tačiau neturėjo glaudžių ryšių su Aukščiausiąja Taryba, nors joje dominavo Sąjūdžio nariai arba remti deputatai. Nepaisant pagyvėjusios veiklos, nebuvo tikima, kad jam pavyktų pasiekti buvusį pagrindinės tautinio atgimimo organizacijos statusą. Jo ateitis matyta tik sąjungoje su kitomis dešinėmis partijomis.²⁷

Kita svarbi prielaida demokratijos kūrimui buvo tolerancija priešingom pažiūrom bei sugebėjimas išklaudyti oponentus ir diskusijose iškristalizuoti valstybei naudingus sprendimus. K. Almenas pastebėjo, kad politinė retorika parlamente buvo daug spalvingesnė, nei buvo galima tikėtis, „...dabartiniai deputatai savo mintis sugeba dėstyti laisvai, rišliais sakiniais, ne vienas ir su neabejotinu retoriniu talentu. <...> Išlaikoma parlamentinė rimtis ir tarpusavis mandagumas, neblogai prisilaikoma parlamentinių procedūrų.“²⁸ Tačiau parlamentarams dar stigo sugebėjimo išklaudyti kitą pusę bei tinkamai priimti kritiką savo adresu. „LKP nariai, jau daugmaž antri metai kritikos vanojami, priprato kritiką priimti gana šaltakraujiškai. Eilei Sąjūdžio deputatų tai gana nauja patirtis ir per keturių mėnesių dar akivaizdžiai nepakako prie jos priprasti.“²⁹ Kaip pažymi J. Šmulktys, stiprių partijų ar koalicijų nebuvimas mažino valdžios produktyvumą bei atsakomybę prieš rinkėjus. Dėl šių priežasčių „Aukščiausios Tarybos debatai kartais išvirsta į politinį karnavalą, kuriame disciplina, konkretumas ir praktiškumas yra sunkiai pastebimi poreiškiai. Deputatai neretai kalba ne partijų ar frakcijų vardu, bet grynai tik „už save“. Ilgos ir karštos diskusijos vyksta klausimais, kurių reikšmė krašto gerovei ne visada aiški. Be to, asmeniniai interesai <...> pareikalauja ypatingai daug laiko ir energijos.“³⁰

²⁶ Ten pat, p. 183 – 184.

²⁷ Ten pat., 189.

²⁸ K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 9.

²⁹ K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 10.

³⁰ J. Šmulktys, Partijos dabartinėje Lietuvoje, *Metmenys*, 1991 Nr. 61, p. 186.

Kita kliūtis ne tik demokratijos įgyvendinimui, bet ir valstybės atkūrimui, išėivių akimis, buvo nepasitikėjimas vieni kitais ir įvairaus pobūdžio susiskaldymas, kuomet aplinkybės vertė veikti vieningai. Smarkiai kritikuoti nesutarimai bei įvairių frakcijų pasireišškimas pačiame Sąjūdyje. „Kasdieninėje Sąjūdžio buityje pasitaiko atviros, ne visada simpatingos įvairių grupuočių kovos, kurios tikslas yra ne kas kita, o valdžia; pasitaiko negilios retorikos ir tuščios demagogijos; pasitaiko negražių politinių manevrų. Prie Sąjūdžio prilimpa žymiai daugiau, negu norėtusi, sukčių, naujoviškų tautinių davatkų, prisitaikėlių – dažniausiai tų pačių, kurie neseniai buvo prilipę prie komunistinės valdžios.“³¹ Taip pat kritikuotas nepasitikėjimas tiek buvusią komunistų partija, tiek ir savais atstovais derybose su Maskva.

Dar viena pastebima takoskyra – tarp lietuvių ir lenkų. Parlamente iš karto išryškėjo lenkų parlamentarai, kurių dauguma iš esmės tebuvo seni nomenklatūrininkai, kurie „...rinkimų metu savo nomenklatūrinius tikslus sėkmingai sugebėjo uždangstyti būk tai lenkų interesų gynimu.“³² Todėl jų pozicija jokiu būdu neatspindėjo realaus lenkų tautinės mažumos požiūrio ir santykio su nauja valstybe. Dalis parlamentarų siekė lenkų ir Vilniaus krašto problemas svarstyti tik po to, kai bus tinkamai susipažinta su šio krašto gyventojais, jų viltimis bei pažiūromis. Akivaizdu, kad „...nemaža dalis deputatų, kaip ir bendrai lietuvių, pažįsta daugmaž tą stereotipinį lenką. Arba jų pažinimą nuspalvina <...> iš lenkų patirtos istorinės skriaudos. <...> tačiau dabar realioji padėtis tokia, kad su lenkais būtina ieškoti bendros kalbos.“³³

Apibendrinant galima pasakyti, kad išėivija tikėjo ir matė perspektyvų nepriklausomoje Lietuvoje sukurti demokratiją. Didžiausios problemos, su kuriomis reikėjo susidoroti, buvo dviejų – trijų įtakingų ir gerai organizuotų partijų ar koalicijų nebuvimas, tolerancijos bei kooperacijos tarp valdžios ir opozicijos stoka bei susiskaldymas, kuomet aplinkybės vertė dirbti kartu.

³¹ T. Venclova, Nepriklausomybė, *Metmenys*, 1990 Nr. 58, p. 7.

³² K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 9.

³³ K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 9.

Literatūra

A. Kasparavičius, *Parlamentarizmo ir politinės kultūros problemos Lietuvoje 1920 – 1926 metais*, www.parlamentostudijos.lt/Nr6/6_Istorija_Kasparavicius.htm [ankytasi 2012 05 21].

Šaltiniai

- K. Almenas, Aukščiausioji Taryba. Gegužė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7(221), p. 8 – 10.
- V. Gedrimas, Duobėtas kelias į nepriklausomybę, *Akiračiai*, 1990, Nr. 4 (218), p. 2.
- Išėivijos požiūriai į Persitvarkymo sąjūdį, *Metmenys*, 1988, Nr. 55, p. 163.
- Kaip išėivija padeda Lietuvai?, *Akiračiai*, 1990, Nr. 5 (219), p. 2.
- Kovo vienuoliktoji, *Draugas. Mokslas, menas, literatūra*, 1990 kovo mėn. 17 d., Nr. 54 (11), p. 1.
- Po kovo 11 – sentimentai ir realybė, *Akiračiai*, 1990, Nr. 7 (221), p. 3.
- Z. V. Rekašius, Laisvė iš Vakarų neateis, *Akiračiai*, 1990, Nr. 5 (219), p. 1, 16.
- V. Skuodis, Disidentai, Sąjūdis ir dabartinė Lietuva, *Draugas. Mokslas, menas, literatūra*, 1990 kovo mėn. 17 d., Nr. 54 (11), p. 2.
- J. Šmulktys, Partijos dabartinėje Lietuvoje, *Metmenys*, 1991 Nr. 61, p. 178 – 191.
- T. Venclova, Nepriklausomybė, *Metmenys*, 1990 Nr. 58, p. 3 – 12.